

2004.g. marts (6)

LNS Domē

Kā veicies darbs «Kopsolī»

Ilze Kopmane

Pārskata periodā 2001. — 2003. gadā izdevies nodrošināt laikraksta «Kopsolī» izdošanu līdzšinējā apjomā, saturā un cenā, tas ir, 2 reizes mēnesī, 8 lpp. par 4,80 Ls gadā (saņemot uz vietas — 3,60 LVL).

Līdztekus tika realizēti vairāki nozīmīgi projekti. Divi no tiem sekmēja tieša LNS 15. kongresā izvirzītā uzdevuma izpildi informācijas pieejamības uzlabošanā, kas formulēts šādi: «Nākošajā četrgadē LNS jānodrošina visas biedrības ar datoriem, un tie jāpieslēdz vispasaules tīklam.» Par «Kopsolī» piešķirto papildfinansējumu no valsts budžeta 2002. gadā tika iegādāti 10 datori, bet par Nīderlandes projektā iegūto naudu — Internetam pieslēgta LNS centrālā ēka Elvīras ielā 19.

2003. gadā «Kopsolī» reali-zēja projektu «Iepazīsim ES». Tajā ietverta pielikuma veidošana laikrakstam, kā arī izbraukumi uz biedrībām par šo tēmu. Notikuši arī vairāki izbraukumi uz vietām, kur dzīvo un strādā nedzirdīgie cilvēki, lai savāktu materiālus, gatavotu intervijas un veiktu fotouzņēmumus par nedzirdīgajiem darba tirgū mūsu apstākļos (attēlā pa labi — viesos pie Andrejenko ģimenes Talsu rajonā).

Mūsu problēmas — kā visiem. Pirmkārt, finansiālais nodrošinājums. Līdz šim ar lielām pūlēm izdevies tā lielāko daļu saņemt no valsts budžeta, plus saimnieciskās darbības (grāmatu izdošana) un projektu ceļā iegūtie līdzekļi. Vislielākā cīņa ar valdību bija par 2003. un 2004. gada finansējumu. Šajā ziņā vienmēr ir lielas grūtības pierādīt valdībai, ka mums nepieciešama šī avīze kā viens no nedzirdīgajiem pieejamiem informācijas avotiem.

Uzreiz nepadodamies: atkal rakstām petīcijas, runājam ar ministriju, Saeimas komisijām. Iesniedzam arī projektus, kur vien iespējams. 2004. gada finanses arī bija zem jautājuma. Tomēr izdevās iegūt finansējumu pusgada darbam.

Otrkārt — domājam, kā vairāk piesaistīt lasītājus. Jaunieši lasa maz, bet vecāki cilvēki kooperējas un, naudu taupot, apvienojas 4 — 5 cilvēki uz 1 avīzi. Tāpēc lasītāju skaits samazinājies no 900 — 2001. gadā līdz 600 patlaban. Risinājums — rīkojam tikšanās biedrībās, skolās, lūdzam abonēšanas periodā enerģiskāk iesaistīties arī biedrību vadītājus.

Treškārt, cenšamies padarīt laikrakstu saturā interesantāku, veidojot daudzveidīgus materiālus un pielikumus par dažādām tēmām, arī par ES, par ko daudzi teikuši paldies. Cilvēki ir tik dažādi — gan slavē, gan kritizē vienu un to pašu. Par to faktiski varam tikai priecāties — tas nozīmē, ka «Kopsolī» lasa, ka tas nav vienaldzīgs. Taču jāatceras, ka laikraksts ir tāds, kāda ir mūsu dzīve, ko tajā atspoguļojam.

Redakcijas uzdevums strādāt tā, lai katrs lasītājs atrastu «Kopsolī» sev ko noderīgu.

Pateicos visiem, kuri sekmējuši «Kopsolī» darbu ar savu līdzdalību — informāciju un rakstiem, padomiem, tehnisku palīdzību, abonentu naudu vākšanu utt. Ceru, ka arī nākotnē mūsu sadarbība turpināsies un laikraksts iznāks kā līdz šim.

Biedrībās

Ziņas no Liepājas

Gundega Paņko

Liepājā pirmo reizi Ledus hallē sanāca mūsu biedri, lai kopā paslidotu.

Sākumā šo izdevību izmantoja dažas ģimenes: Valdmaņu, Dirnēnu un Vazdiķu, bet nu jau viņu pulkam pievienojās pārējie slidotgribētāji. Tas mums ir prieks, ka pēc garās darba nedēļas varam kaut kur izkustēties. Nolēmām šo tradīciju rīkot reizi mēnesī.

Mūsu Ledus halle piemērota visiem — gan iesācējiem, gan jau tādiem, kas prot lieliski slidot. Es pati, piemēram uzskāpu uz slidām pēc vairāk nekā 30 gadu pārtraukuma, bet sanāca labi. Tā kā uzaicinām mūsu pulkā arī biedrus no citurienes — ieeja nav dārga (0,50 Ls par ieeju, 0,50 Ls — par slidām).

* * *

21. februārī uz atpūtas pasākumiem — Valentīndienas un karnevāla balli bija sanākuši biedri kuplā skaitā. Jāsaka, ka pie mums Liepājā sen nav bijis rīkots karnevāls, tāpēc nolēmām šo pasākumu noorganizēt. Pasākums mums tiešām izdevās labi. Bija groziņgalds, atrakcijas un dejas, bet pats galvenais, ka uz karnevālu bija ieradušies biedri maskās — šoreiz tie bija: skaistākā princese ar savu mazo princi (Inese Vīnkalne un Agnese Kaire) un ragana (Andris Rizīks).

Prieks par to, ka apmeklētāju vidū bija arī jaunieši. Paldies vēlreiz biedrībām par skaisto dāvanu mūsu jubilejā — mūzikas centru. Tam pateicoties, tagad varam rīkot dančus, kas sevišķi piesaista jaunatni.

Sarunāties ar klusumu

Gints Pormeisters mācās Alūksnes rajona Sikšņu pamatskolas 9. klasē. Sarunās Gints šķiet ļoti nopietns un domājošs puisis, un šis kva-litātes viņam droši vien devusi dzīve.

Gints aug ģimenē, kurā gan tētis Vilis, gan māmiņa Indra ar pārējiem sazinās vienīgi zīmju valodā.

Gints ir vienīgais bērns savā ģimenē, tādēļ viņam jāpagūst būt palīgam gan vecākiem, gan vecvecākiem.

Zīmju valodu puisis apguvis, diendienā kontaktējoties ar vecākiem.

«Daudziem liekas, ka zīmju valoda ir svešvaloda un, neko tajā nevar saprast, bet, ja pašam iznāk ar to saskarties, tad tas šķiet vienkārši. Dažreiz skolasbiedri palūdz iemācīt kādu frāzi, bet pilnībā zīmju valodu iemācīties nav gribējis neviens. Nu jau arī Vidagā daudzi mēģina apgūt pamatfrāzes zīmju valodā,» saka Gints.

To, ka viņš spēj sadzirdēt pārējos un sarunāties ar citiem, puisis neuzskata par veiksmi. Vienkārši tā ir noticis. Gints zina, ka viņa ģimene nav vienīgā, kurā kāds cilvēks ir nedzirdīgs.

Gints ļoti labi zina, ka nedzirdīgam cilvēkam ir grūti dzīvot.

«Dažs varbūt ar to samierinās, bet cits nē. Ja cilvēks ir nedzirdīgs kopš dzimšanas, tad viņš jau pie tā pierod, bet, ja tagad kāds padzirdnieks zaudētu dzirdi, tad, manuprāt, viņam būtu sagrauta psihe,» uzskata puisis.

Gints uzskata, ka nedzirdīgie ir daļēji nošķirti no pasaules. Labi, ka modernās tehnoloģijas ļauj sazināties ar īsziņām mobilajos telefonos. Taču televīzijas raidījumos surdotulkojumu var ieraudzīt arvien retāk.

Atgriežoties no skolas, Gintam katru dienu jāpalīdz vecāku un vecvecāku saimniecībā, kur ir sešas gotiņas. Ziemā jābrauc meža darbos. Ginta māmiņa, pateicoties Nodarbinātības valsts aģentūras projektam, gandrīz gadu var strādāt Virešu bibliotēkā.

«Mamma jūtas pacilāta, ka viņai ir darbs. Uz bibliotēku viņa iet ar nepacietību. Te jau ir tā lieta par atšķirtību — tagad viņa vismaz tiek cilvēkos, sabiedrībā,» saka Gints.

Gints ir it kā medijs starp divām mazliet atšķirīgām pasaulēm, tādēļ viņš saprot veselos cilvēkus, kam ir grūti kontaktēties ar nedzirdīgajiem, jo žestu valoda ne katram ir zināma. Arī Gintam daudzi ieteikuši kļūt par tulku, jo tas esot pieprasīts arods.

«Nedzirdīgie var iemācīties lasīt no lūpām, bet žestu valodu visefektīvāk var apgūt, dzīvojot kopā ar nedzirdīgu cilvēku. Zīmju valodā neienāk jauni vārdi, kā tas ir pierasts mums. Mūsu valodas jaunvārdus dažkārt ir grūti parādīt zīmju valodā, tad tie jāskaidro pa burtiem,» stāsta Gints.

Pagaidām puisis vēl nezina, kāda varētu būt viņa nākotne pēc pamatskolas absolvēšanas.

«Godīgi sakot, man diez ko nepatīk mācīties, bet es saprotu, ka, lai tiktu prestižās skolās, ir jāmācās. Daudzi saka, ka man ir gudra galva, un arī pats saprotu, ka varētu izdarīt vairāk. Vēl nezinu, ko darīšu tālāk, bet gribētos palikt vecāku tuvumā, ne pārcelties uz pilsētu,» saka Gints.

Pieredze

Zīmju valoda nedzirdīgajiem ir tas pats, kas zivij ūdens

Inese Immure

Ne pārāk bieži rodas izdevība izbraukt ārpus Latvijas, lai paskatītos un uzzinātu, kā dzīvo un ko dara nedzirdīgie citās zemēs. Un 3.starptautiskais kultūras festivāls Slovēnijā (par to vairāk lasiet M.Antonovas un U.Ozola rakstos iepriekšējos «Kopsolī» numuros) bija brīnišķīga vieta un reta iespēja klātienē satikt vairāku Eiropas valstu nedzirdīgos un iegūt ko jaunu. Par to arī šinī rakstā. Vien piebildīšu, ka par šī raksta tapšanu pateicos arī savai darba kolēģei Marikai Antonovai, kas veiksmīgi pildīja gan zīmju valodas, gan angļu valodas tulka lomu.

Nedzirdīgo mākslas darbu izstāde

Nedzirdīgo kultūras festivāla ietvaros notika arī mākslas darbu izstāde.

Pilsētas vienīgajā ārzemju mākslas galerijā varēja apskatīt 50 darbus, ko radījuši četri nedzirdīgie mākslinieki no Francijas un seši no Slovēnijas.

Šīs izstādes kuratore — mākslas teorētiķe Marta Hučkova, iepriekš nezinot, kādi darbi būs, veiksmīgi izvēlēja tos pa žanriem — klusā daba, zīmējumi, grafika, akvareļi un fotogrāfijas. Uz jautājumu, vai nedzirdīgo māksla atšķiras no dzirdīgo, viņa atteic, ka nenošķir dzirdīgos no nedzirdīgajiem. Darbu autori ir gan studenti, gan profesionāļi, gan amatieri. Kuratore atzīst, ka lielākā daļa darbu ir augstā līmenī, piemēram, darbs «Vietas gars» dažās fotogrāfijās parāda veselu stāstu.

Mani, kam jau agrāk bijusi iespēja piedalīties nedzirdīgo mākslinieku izstādēs, šī izstāde patīkami pārsteidza. Biju jau pieradusi, ka nedzirdīgie savos darbos cenšas attēlot vai nu rokas, vai ausis.

Šoreiz nevienā darbā nemanīju šos nedzirdīgo identitātes apliecinājumus — simbolus. Vai nedzirdīgie pasauli sākuši uztvert plašāk? Vai sapratuši, ka nevar mūžīgi gleznot ausis un rokas?

* * *

Visvairāk darbu prezentēja Linda Svoradova. Divdesmit piecus gadus vecā Linda izstādīja 12 darbus. Šobrīd viņa mācās Mākslas akadēmijas pēdējā kursā un būs pirmā nedzirdīgā profesionālā māksliniece Slovēnijā. (Vēl viena nedzirdīgā mācās 4.kursā, par pārējiem slovēņu nedzirdīgajiem māksliniekiem — amatieriem Lindai nebija informācijas.). Linda kādreiz veidojusi reklāmas veikalos, mašīnām, bundžām, bet tagad taisa grafiskos zīmējumus un tos pārdod.

* * *

Francijas nedzirdīgo mākslu pārstāvēja Kristīna Berindeja. Viņa pastāstīja, ka Francijā ir 60 nedzirdīgo mākslinieku. No tiem 7 ir profesionāļi ar universitātes izglītību. Ilgu laiku nedzirdīgo mākslinieku lielākā problēma bija saistīta ar to, ka nebija iespēju izstādīt savus darbus. Par viena darba izstādīšanu pilsētas galerijā jāmaksā 200 eiro. Tāpēc viņa pirms 2 gadiem nodibināja nedzirdīgo mākslinieku «galeriju» – klubu.

Tādā veidā viņa palīdz nedzirdīgajiem izstādīt un pārdot savus darbus. Viņa sniedz palīdzību arī citās valstīs dzīvojošajiem nedzirdīgajiem māksliniekiem. (P.S. Ja kādam Latvijas nedzirdīgajam māksliniekam ir interese sadarboties ar Kristīnu Berindeju, pie manis var dabūt viņas koordinātes.) Šo klubu Linda vada sabiedriskā kārtā. Pirms vairākiem gadiem viņa emigrēja no Rumānijas. Kad dzīvoja Rumānijā, viņa gleznoja, tagad nē, jo Francijā ar gleznošanu nevar nopelnīt. Kristīna strādā kādā lielā kompānijā, un ir atbildīga par personāla jautājumiem. Jautāta par sazināšanās problēmām ar dzirdīgajiem darba kolēģiem un klientiem, viņa ātri atbild, ka tādas nepastāv, jo sazināšanās notiek caur datoru.

Izglītība Slovākijā

Semināra laikā iepazīnāties ar Irisu Domancovu, kas bija atbildīga par semināra «Nedzirdīgais un mediji» norisi. Pēc izturēšanās gaitas eleganti ģērbusos Irisu sākumā noturēju par dzirdīgu. Nē, izrādās, viņa ir pilnīgi nedzirdīgs cilvēks, ar labu lasītprasmi no lūpām un lielisku spēju nolikt neērtās lietas savās vietās.

Te gribu atstāstīt Marikas piedzīvoto. Festivāla noslēguma pasākuma ģenerālmēģinājumā Irisa sāka runāt, nostājusies apmēram 30 cm attālumā no mikroфона, lai varētu brīvi lietot zīmju valodu. Pasākuma režisors viņai uzkliedza: «Kā jūs domājat, kam ir domāts mikroфons?» Irisa neko neatbildēja, bet piegāja pie mikroфона tieši klāt, un, lai varētu runāt zīmju valodā, apskāvusi mikrofonu, turpināja savu tekstu balsi un zīmju valodā. Režisors vairs neko neteica un noregulēja mikrofonu tā, lai viņa varētu ērti runāt abās valodās. Var tikai apbrīnot viņas prasmi savaldīties. Irisa ir strādājusi Bratislavas nedzirdīgo skolā par sākumskolas skolotāju. Bet šobrīd viņa nestrādā, jo studē doktorantūrā un pēta nedzirdīgo izglītības sistēmu. Slovākijā Irisa ir pazīstama arī kā TV programmas nedzirdīgajiem vadītāja. Nedzirdīgiem domātā programma ir divas reizes mēnesī katrā otrajā svētdienā ar atkārtojumu nākamajā svētdienā.

Irisu lūdzu pastāstīt par nedzirdīgo izglītības sistēmu viņas valstī.

Slovākijā ir 6 nedzirdīgo pamatskolas, katrā no tām mācās ap 100 bērnu. Izglītības likums nedzirdīgiem un dzirdīgiem ir vienāds. Tātad arī mācību ilgums ir vienāds. Nedzirdīgie mācās 10 gadus, tieši tikpat daudz cik dzirdīgie. Vidusskolas izglītību Slovākijas nedzirdīgajiem ir iespēja iegūt divās vidusskolās — Bratislavā un Kremenicā.

Nedzirdīgā pētniece uzskata, ka darbā ar nedzirdīgiem bērniem nepieciešams vairāk lietot zīmju valodu. Diemžēl zīmju valoda ļoti maz tiek izmantota stundās, jo dzirdīgo skolotāju zīmju valodas prasme ir vāja. 1995.gadā pieņemtajā likumā par zīmju valodu teikts, ka «nedzirdīgam bērnam ir tiesības iegūt izglītību zīmju valodā». Irisa atzīst, ka praksē tas nedarbojas. Pieaug nedzirdīgo skolotāju skaits, bet viņiem nav iespēju strādāt pie nedzirdīgiem bērniem. Jo viņus negrib nodarbināt. Šobrīd Slovākijā ir 12 nedzirdīgie ar pedagoga izglītību. Daudzi vēl mācās par skolotājiem. No tiem tikai 3 strādā par skolotājiem, un pārējie ir audzinātāji. Viņi ir nodibinājuši nedzirdīgo pedagogu apvienību ar mērķi atrisināt zīmju valodas lietojuma problēmu nedzirdīgo skolās.

Atvieglojumi

Festivāla laikā ar mūsu grupu katru dienu kopā bija nedzirdīgais puisis Peters Polaks, kuram iepatikās mūsu vakarskolas meitenes. Pats dzīvo Nitřā, kur nav nedzirdīgo kluba, toties aktīvi iesaistījies Effetas organizācijā. Brīvajā laikā spēlē teātri. Peters saka, ka viņam brīvā lika esot maz, strādā par galdnieku garas darba stundas.

Runājot par nedzirdīgo dzīvi Slovākijā viņš īsumā pastāstīja sekojošo: Slovākijā ir ap 15 000 nedzirdīgo. Darbojas 8 nedzirdīgo klubi. Arodizglītības iespējas nedzirdīgajiem Slovākijā ir lielākas nekā mums. Ir iespēja apgūt kādu no 13 arodiem četrās arodskolās. Peters minēja dažus: šuvēja, galdnieks, krāsotājs, pavārs, frizieris, mākslinieks, datoroperators. Neskatoties uz lielākām iespējām apgūt kādu arodu, arī šeit nedzirdīgajiem esot problēmas atrast darbu. Jautāts par tulkkiem, Peters stāsta, ka Slovākijā ir 30 tulkki, bet būtu vajadzīgi kādi 100.

Neiztrūkstošs jautājums bija par atlaidēm. Vietējo sabiedrisko transportu nedzirdīgie izmanto par brīvu, uzrādot apliecinību, kas apliecina, ka ir dzirdes invalīdi. 50% atlaide nedzirdīgajiem pienākas, braucot ar autobusu vai vilcienu uz citu pilsētu. TV ziņas ar surdotulkojumu skatāmas katru dienu pl.19.30 — 20 ar atkārtojumu pl.22 un otrā rītā pl.7. Runājot par nedzirdīgo slovāku avīzi ar nosaukumu «Gong», tagad tā iznāk tikai vienu reizi divos mēnešos. Agrāk 1 reizi mēnesī. Tas ir saistīts ar finansiālajām problēmām. Vēl esot nedzirdīgo kristiešu avīze «Gaudium».

Tulku darbs

Vērojot slovāku tulku darbu festivāla laikā, manu uzmanību piesaistīja viena tulce. Ar izkoptu tulkošanas prasmi semināra un citās oficiālajās daļās un ar nedzirdīgajiem raksturīgo zīmju valodu starpbrīžos. Vienmēr smaidīga un atvērta, kurai tad arī pēdējā vakarā lūdzu pastāstīt par tulkkiem Slovākijā.

Pēc Lubicas Šarinovas stāstījuma secinu, ka viņu liktenis ir līdzīgs mūsu tulkkiem. Zīmju valodas tulki netiek sagatavoti augstskolas līmenī. Visi tulki nāk no nedzirdīgo vecāku ģimenēm. Trūkst iespēju aizbraukt uz ārzemēm paskatīties, kā tur strādā tulki. Šeit tulku darbs ir slikti apmaksāts — vienkāršo fizisko darbu veicēju līmenī. Tāpēc daudzi tulki maina profesiju. Tomēr viņa uzskata, ka Slovākijas tulku tulkošanas prasme ir augstā līmenī.

Kopumā Slovākijā ir 50 cilvēku, kas varētu strādāt par tulku. Nedzirdīgo organizācijas rīcībā ir 30 tulku. Lubica saka, ka viņa ir patriote, mīl savu darbu. Tam gan ir vēl viens iemesls — viņa ir apprecējusies ar nedzirdīgu vīru un viņai ir nedzirdīgi bērni. Arī viņas māsa Agete ir precējusies ar nedzirdīgo.

Kādos gadījumos nedzirdīgiem vajag vairāk tulku? – Studentiem augstskolās un bērniem, kuri mācās integrētās skolās, tas ir, kopā ar dzirdīgajiem. Sociālās palīdzības likums atļauj izmantot tulku kā personisko asistentu. Tulka pakalpojumu Slovākijā var pieprasīt jebkurai dzīves situācijai, arī izglītībai. Likumā nav noteikts stundu skaits gadā. Cik daudz vajadzīgs tulka pakalpojums, to nosaka vienojoties

ar pašu nedzirdīgo.

Piemēram, viņas dēls, kas ir vienīgais nedzirdīgais pilsētas ģimnāzijā, izmanto tulku 190 stundas mēnesī. Protams, viņa kā mamma nevar būt tulks savam dēlam. Tulko cita. Toties Lubicas vīram neatļauj izmantot tulka pakalpojumus, tāpēc ka viņa paša sieva ir tulks.

Kas ir nedzirdīgo kultūra?

Semināra laikā Holandes pārstāvji demonstrēja videofilmu, kas iepazīstināja klātesošos ar neparastu mūzikas projektu. Tika demonstrēts grandiozs simfoniskās mūzikas koncerts, kas notika Holandes pilsētā Utrehtā (Utrecht) slavenajā Operas namā. 1300 nedzirdīgo un vārdzirdīgo bērni ar baloniem klēpī mēģināja sajukt mūziku. Lai nedzirdīgiem bērniem nebūtu garlaicīgi skatīties šo koncertu, simfoniskā orķestra priekšā nedzirdīga sieviete stāstīja Stravinska skaņdarba *Le sacre du Printemps* sižetu. Mūs apbūra šīs sievietes plastiskā kustēšanās zāles vidū. Ne tikai viņas rokas, bet arī viss viņas āugums un seja izteiksmīgi ievada mūs stāstā, pēc kā ir tapis šis mūzikas sacerējums.

Šādā veidā holandieši mēģināja iepazīstināt nedzirdīgos un vārdzirdīgos bērnus ar mūzikas pasauli.

Tomēr, kā atzina Holandes pārstāve tulks Ērika Zigere, tik plašu pasākumu viņi vairāk nerīkos.

Pamēģināja un redzēja, ka šāds muzikāls pasākums bērniem, kuri nemaz nedzird, tomēr neder.

Festivāla laikā sarunājoties ar tulku Ēriku, atklāju, ka viņa ir dedzīga nedzirdīgo kultūras piekritēja un aizstāve. Ar viņu sanāca visgarākā un visinteresantākā saruna, kas jebkad man ir bijusi. Paldies viņai par to.

Kā vērtējat nedzirdīgo uzstāšanos šini festivālā?

— Šeit aktieru līmenis ir citādāks nekā Holandē. Ir ļoti priekšnesumi, bet brīžam var redzēt tādas momentus, kas bija modē pirms 20 gadiem. Daudz pantomīmas, filmu kopijas. Izrādēs zīmju valoda netiek izmantota kā pats pamats.

Tas rada maldīgu priekšstatu, ka zīmju valoda nav pilnvērtīga valoda. Varbūt tas ir nedzirdīgo pašpārliecinātības trūkums? Tāda sajūta, ka nedzirdīgie grib pierādīt, ka var to pašu, ko dzirdīgie. Ja runā par nedzirdīgo kultūras festivālu, tad lielāku iespaidu uz nedzirdīgo un dzirdīgo auditoriju gūstam, ja veidojam tādu mākslu, kas balstīta uz zīmju valodu. Varbūt dzirdīgie nesapratis... Bet kad dzirdīgie iet uz operu, kur dzied itāļu valodā, viņi nesaprot itāļu vārdus, toties viņus iespaido šīs mākslas skaistums.

Ko jūs domājat par melodeklamāciju?

— Man pašai kā mākslas žanrs tā ļoti patīk, bet tā ir mūzikas tulkošana zīmju valodā, tā ir dzirdīgo kultūras adaptācija (piemērošana). Kad es izvēlos iestudēt kādu dziesmu zīmju valodā, tad nostājos spoguļa priekšā un izdziedu to bez mūzikas, lai redzētu, vai nedzirdīgajam, kurš nedzird mūziku, būs interesanti to skatīties.

Ja nedzirdīgo teātra grupa iestudē lugu, ko dzirdīgie jau parādījuši, arī to var saukt par dzirdīgo kultūras adaptāciju.

Kā nedzirdīgo kultūra izpaužas Holandē?

— Mums ir profesionāla nedzirdīgo teātra grupa Handtheater (latv. val. — Roku teātris). Tā nekad nepārnem dzirdīgo sabiedrībā iestudētas lugas. Paši nedzirdīgie raksta lugas, scenārijus, ņemot par pamatu to, kas būtisks nedzirdīgo sabiedrībai. Viņu mērķis ir iepazīstināt dzirdīgos ar nedzirdīgo kultūru un stiprināt nedzirdīgo cilvēku pašvērtējumu, iesaistīt pašus nedzirdīgos.

Piemēram, viena izrāde bija par holandiešu mākslinieku van Gogu, kas bija nogriezis savu ausi. Lugas veidošanai tika izmantoti materiāli no šī mākslinieka sarakstes ar viņa brāli.

Cita izrāde balstījās uz stāstu par garīdznieku Abbi de l'Eppē, kas 18 gs. beigās iepazīstināja nedzirdīgos Eiropā ar viņu pašu valodu. Līdz tam laikam tika lietota orālā metode. Viņš bija tas, kas nodibināja pirmo nedzirdīgo skolu, kurā bērni tika mācīti, izmantojot zīmju valodu. Tas bija pirmo reizi vēsturē, kad nedzirdīgie bērni tika šādi apmācīti. Tādējādi viņi varēja attīstīties kā līdzvērtīgi pilsoņi. Vienu lugu uzrakstījis kāds nedzirdīgais ebrejs, kurš atklāja savu pieredzi, ko guvis otrā pasaules karā. Tas ir paša nedzirdīgā stāsts zīmju valodā.

Vispār Holandē daudzi nedzirdīgie vēlas iet uz operu, teātra izrādēm un izbaudīt šo mākslu ar tulkojuma palīdzību. Mēs, tulki, esam uz skatuves, paši arī tēlojam, nesēžam malīņā.

Kā, vai aktierus netraucē tas, ka tulks staigā viņiem blakus uz skatuves?

Varbūt tas bija sākumā, bet tagad tas aktierus aizrauj, jo agrāk viņi pat nezināja, ko nozīmē tulkojums zīmju valodā.

Domāju, ka ieguvēji ir arī režisori. Bieži režisoram grūti ir panākt dzirdīgajos aktieros spilgtu emocionālo tēlojumu. Piemēram, frāzi «Es tevi mīlu» runātā valodā var izteikt dažādi, bet, kad režisors ierauga, kā to pasaka zīmju valodā, viņš uzreiz iesaucas — tas ir tas, ko es domāju!

Vai visas izrādes tiek tulkotas?

Ļiek tulkotas populārās lugas. Otrs veids: pati izdomāju, ka to vai citu lugu būtu interesanti tulkot.

Šajā gadījumā pati kontaktējos ar režisoru un lūdzu atļauju. Lai izrādes tulkošana būtu veiksmīga, tulki piedalās arī mēģinājumos.

Arī izrāžu tulkošana palīdz dzirdīgiem cilvēkiem saprast, ka zīmju valoda ir pilnvērtīga valoda. Es varu būt skatuves gaismā, pateicoties zīmju valodai.

Cik lielai jābūt nedzirdīgo skatītāju grupai, lai pieprasītu tulku izrādes tulkošanai?

Kaut vai viens nedzirdīgais.

Kas apmaksā tulka pakalpojumu?

30 stundas gadā apmaksā valsts. Bet daudzi uz izrādēm vēlas iet biežāk. Tad lūdzam kādu fondu, kādu firmu, lai apmaksā šo tulkošanu. Vairums ir gatavi atbalstīt šo pasākumu.

Ir vēl cits projekts, kas paredz izveidot titrus 8 holandiešu filmām. Pie mums titri ir tikai ārzemju filmām. Teicām, ja neatbalstīsiet šo projektu, tas nozīmē, ka nedzirdīgie nekad nevarēs iepazīt šīs filmas. Projekts beigsies vasarā. Tad būs diskusijas par to.

Cik zīmju valodas tulku ir specializējušies izrāžu tulkošanā?

Mēs esam divas. Bet, kā jau teicu, daudz nedzirdīgo grib iet uz teātri, tad mēs vēlamies apmācīt arī citus tulkus. Tulkošanas darbu veicu, pirmkārt, tāpēc, ka pašai prieks to darīt. Otrkārt, esmu kā sava veida zīmju valodas vēstnesis, kā ticības, ka zīmju valoda ir pilnvērtīga valoda, apliecinājums. Zīmju valoda nedzirdīgajiem ir tas pats, kas zivij ūdens.

Kā kļūvāt par zīmju valodas tulku?

Man nav neviena nedzirdīga radnieka. Biju skolotāja parastā skolā. Pirms 17 gadiem kādi vecāki uz skolu bija atveduši savu nedzirdīgo bērnu un jautāja man, vai viņu bērns var mācīties manā klasē. Toreiz par nedzirdību nezināju neko. Intuīcija teica, ka būtu mulķīgi stāvēt šī bērna priekšā, tikai plātot muti.

Tāpēc vecākiem teicu: jūsu bērns var nākt, tikai dodiet man laiku iemācīties zīmju valodu. Apmeklēju 3 mēnešu kursus. Zīmju valodas skolotājs bija kāds nedzirdīgs dzejnieks. Ar viņu katru vakaru gāju uz kafējnicu. Tā, brīvā atmosfērā runājoties, daudz iemācījos. Pasniedzējs teica, ka man ir talants šajā ziņā.

Kad redzēju pašus nedzirdīgos runājam zīmju valodā, tas mani tā pievilka, ka sapratu: tas ir tas, ko es gribu. Ja gribi būt labs zīmju valodas tulks, ir arī jāapgrozās nedzirdīgo sabiedrībā, nevis tikai notulko un prom.

Nekad neesmu šaubījusies par to, ka cilvēks, kurš nav ieinteresēts nedzirdīgo kultūrā, nekad nebūs labs zīmju valodas tulks. Bet nedzirdīgie bieži vien ir spiesti izvēlēties tulkus, kuri nav ieinteresēti nedzirdīgo kultūrā, jo trūkst tulku. Nedzirdīgajiem ir jāprot celties un pastāvēt uz savām tiesībām pēc kvalificēta tulka. Man ir prieks, ka nedzirdīgie tagad kļuvuši pašpārlicinātāki un kritiskāki.

Kā Holandē šie tulki tiek saukti – nedzirdīgo tulki vai zīmju valodas tulki?

Zīmju valodas tulki.

Kā tulki tiek sagatavoti?

Jāmācās 4 gadi, bet augstākās pakāpes kursi ilgst 6 gadus. Daudzi studenti gribētu būt tulki, bet ne katrs to spēj.

Daži spiesti pamest mācības, jo viņiem neveidojas kontakts ar nedzirdīgiem cilvēkiem. Domāju, viņi neuzdrošinās paskatīties paši uz sevi. Uz nedzirdīgo minoritāti vairums šo studentu skatās no augšas, bet, kad viņi ieiet nedzirdīgo sabiedrībā, kur nedzirdīgie ir vairākums, tad lomas mainās.

Ir tomēr biedējoši ieiet citā pasaulē, nedzirdīgo pasaulē. Pēc kursu beigšanas liela daļa nav spējīgi būt labi tulki. Augstskolā nav nedzirdīgo pasniedzēju, jo arī viņiem būtu jābūt ar augstāko izglītību.

Domā arī par nedzirdīgajiem

Baiba Bicēna

Nesen notika apvienības «Apeirons» gada sapulce. Deviņos gados no mazas domubiedru grupas tā pārvērtusies par spēcīgu Latvijas invalīdu organizāciju. Apmācīti vides pieejamības eksperti, kuri konsultē būvniecības speciālistus, pēc organizācijas ierosinājuma pieņemti grozījumi likumos, tiek organizētas konferences, nometnes, sporta sacensības, atpūtas pasākumi.

Sapulcē bija ieradušies aviokluba «Spārni» pārstāvji, kuri aicināja invalīdus palidot ar paraplānu. Mums demonstrēja filmu, kur rādīja, kā pa gaisu lido ratiņnieki. Tas gan bija filmēts ASV, bet arī Latvijas lidotmīlētāji ir gatavi sadarboties ar invalīdiem. Domāju, ka tas varētu interesēt arī nedzirdīgos, jo savlaik viņu vidū bija arī izpletņlēcēji.

Tiks rīkota akcija par sabiedriskā transporta pieejamību. Svarīgi ne tikai tas, vai transportā var iekļūt cilvēks ratiņos, bet arī, kā jūtas cilvēki ar redzes un dzirdes defektiem. Vai pieturās un transportlīdzekļos ir mašrūtu shēmas un braukšanas grafiks? Vai pasažieri var saprast, kurā pieturā jāizkāpj?

Apeironā iestājušies galvenokārt invalīdi ar kustību traucējumiem, taču durvis atvērtas arī citiem. Ir doma, ka apvienības ietvaros varētu pulcēties arī tie nedzirdīgie un vārdzirdīgie cilvēki, kuri mācījušies parastajās skolās, runā balsi un zīmju valodu nemāk. Ir diezgan daudz tādu cilvēku, kuri dzirdi daļēji vai pilnīgi zaudējuši jau dzīves laikā un viņiem svarīgi šādā situācijā saglabāt iegūto amatu, nepazaudēt vecos draugus un tajā pašā laikā kontaktēties ar citiem sev līdzīgiem. Sazināties varētu rakstiski ar e-pastu, kā arī izmantojot moderno tehniku. Starp citu, Apeirona telpas Valdemāra ielā būs aprīkotas ar indukcijas vadu vārdzirdīgajiem un arī projektoru. Tātad šādiem cilvēkiem sazināšanās savā starpā nevarētu būt liela problēma.

Notikums

Jaunieši un dzeja

Zigmārs Ungurs

Uz II Daiļlasīšanas konkursu zīmju valodā 26. februārī Rīgā, Raiņa vakarskolā tiku uzaicināts tāpēc, ka bija paredzēts arī manas poēmas «Bēthovens» fragmentu lasījums. Šādi dzejas pasākumi, kuri skolā notiek jau otro gadu pēc kārtas, iedibināti, pateicoties angļu valodas skolotājas Ineses Immures

iniciatīvai.

Jāatzīstas, ejot uz pasākumu, man nebija ne jausmas, ka redzēšu tik daudz aizrautīgu un dzejas pārņemtu jauniešu. Acīmredzot biju pakļāvies stereotipam, ka jaunieši interesējas tikai par izklaidēšanos un izpriecām. Cik patīkami pārlicināties, ka tā nebūt nav!

Stingrā žūrija

Auditorijā bija sapulcējušies turpat vai visi šīs vakarskolas nedzirdīgie un vājdzirdīgie skolēni, bet ar dzejas deklamācijām uzstājās veseli trīspadsmit. Piedalījos vērtēšanas žūrijā, kurā bez manis vēl bija Līga Bauere — žūrijas priekšsēdētāja (Rīgas nedzirdīgo skolas zīmju valodas skolotāja), Tatjana Urboniene (skolas absolvente, pagājušā gada Daiļlasīšanas konkursa 2. vietas ieguvēja), Aija Kārklīņa (direktora vietniece audzināšanas darbā), Renāte Jermaka (mūzikas skolotāja) un Dzintra Bērziņa (zīmju valodas tulks).

Deklamāciju vērtēšana notika pēc šādiem kritērijiem: stāja, mīmika, zīmju skaidrība, priekšnesuma izteiksmīgums, vārdu atbilstība zīmēm.

Lielākoties latviešu dzeja

Kā pirmā uzstājās Ilona Liniņa ar Viļa Plūdoņa dzejoli «Kalnā kāpējs», jāatzīst, izteiksmīga deklamācija. Gita Stupāne bija izvēlējusies Friča Bārdas «Lūgšanu». Arī Ārija Kopeika bija izvēlējusies Vili Plūdoni («Novēlējums Latvijai»), bet vienīgais pui-sis no deklamētājiem Edgars Veckāgans uzstājās ar Fransuā Vijona «Dziesmu». Raini bija izvēlējusies vairāki deklamētāji: Inese Rēķe («Visskaistāk») un Edīte Stūrīte («Visu mūžu»). Arta Birzniece nodeklamēja Augusta Imegara dzejoli «Prieks», Viktorija Petrova — Edvarta Virzas «Kauju», Līga Pauniņa — Leona Brieža dzejoli «Burtiņš A», bet Karīna Beisone precīzi atveidoja Eduarda Veidenbauma dzejoli «Tuvojas pavasaris» attēlotās noskaņas. Alise Vēvere, kura vēlāk saņēma balvu par viskaislīgāko sniegumu, spilgti iejutās Ojāra Vācieša dzejoli «Es gribu», savukārt Sandra Gerenovska ar nezināma autora dzejoļa «Neaizej» deklamāciju izpelnījās balvu par sievišķīgāko sniegumu.

Kad miglā asaro logs

Kā pēdējā auditorijas priekšā iznāca Irīna Kristoforova, un no tik pazīstamajām, un smeldzīgajām rindām «Miglā asaro logs...», jāatzīst, sirds ietrīsējās. Ne velti Irīna ar šo Aleksandra Čaka dzejoli «Atzišanās» ieguva žūrijas, skatītāju simpātiju un grupas «Alias» augstākās balvas.

Saturam liela nozīme

Acīmredzot snieguma izteiksmīgumu un pasniegšanas iespējas lielā mērā noteica tas, kādu dzejoli katrs tika izvēlējis. Arī dzejoli taču ir dažādi, cits mākslinieciski izteiksmīgāks, emocionālāks, pieļauj plašākas interpretācijas iespējas, bet cits askētiskāks, mazāk iedarbīgs, un tad deklamētājam ļoti jāpapūlas, lai varētu konkurēt ar tiem, kuri izvēlējušies mākslinieciski piesātinātākus dzejoļus. Minētajā Čaka dzejolī, ļoti veiksmīgi apvienojās saturā bagātā jūtu gamma un tā spilgtais emocionālais un mākslinieciskais sniegums. Es šo deklamāciju labprāt skatītos vēl un vēl.

Daudz apbalvojumu

Tātad pēc žūrijas vērtējuma — pirmā vieta Irīnai Kristoforovai.

Uz otro vietu pretendēja gan Karīna Beisone, gan Viktorija Petrova, tāpēc žūrija nolēma piešķirt divas otrās vietas, bet Edgars Veckāgans par iegūto trešo vietu saņēma gan balvu, gan ciešus piekodinājumus turpināt darboties deklamāciju jomā un censties pēc vēl augstākiem sasniegumiem. Pēc pirmo trīs vietu ieguvēju apbalvošanas, ko atraktīvi paveica Marika Antonova, pārējie saņēma veicināšanas balvas. Jau minēju A. Vēveri un S. Gerenovsku. Vēl tika atzīmēti šādi dalībnieki: Ilona Liniņa — visapņēmīgākā, Ārija Kopeika — patriotiskākā, Arta Birzniece — priecīgākā, Inese Rēķe — cildenākā, Edīte Stūrīte — ieturētākā, Līga Pauniņa — teatrālākā, Gita Stupāne — maigākā.

Poēma ārpus konkursa

Ārpus konkursa ar manas poēmas «Bēthovens» fragmentu deklamāciju uzstājās grupas ALIAS dalībnieki Jolanta Znotiņa, Iveta Kraze un Ivars Kalniņš. Jāatzīstas, negaidīju tik izteiksmīgu un izjustu sniegumu, jutos aizkustināts. Atgriezās tās noskaņas, kuru ietekmē rakstīju šo dzeju.

Dzeja daiļo dvēseli

Man gribas pateikt paldies visiem tiem jauniešiem, kuri ir pievērsušies dzejas neizsmeļamajām bagātībām. Viņi ļoti daudz ko iegūs. Tam piekrist arī paši konkursanti. Jautāti, kādi iemesli mudināja piedalīties dzejas deklamācijās, vairāki atzina, ka vēlas padarīt savu dzīvi krāsaināku, pārbaudīt savu varēšanu un — galu galā — tas ir kaut kas jauns. Nemaz nerunājot par to, ka paplašināsies viņu vārdu krājums un viņi labāk izjutīs valodu, dzejā slēptās izjūtas padziļinās arī viņu dvēseles apvēršņus. Tāpēc domāju, ka Inese Immure dara ļoti svētīgu darbu, un par to liels paldies jāpasaka arī viņai. Šis darbs mums visiem jāatbalsta, kā nu katrs var, kaut vai apmeklējot jauniešu organizētos pasākumus. Bija ļoti patīkami vērot, ka arī skolas vadība direktora vietnieces Aijas Kārklīņas personā ņēma aktīvu dalību minētajā pasākumā. Bet par Mariku Antonovu jārunā īpaši. Viņa ir ne vien šādu pasākumu motoris, bet arī apguvusi zīmju valodu līdz tādām līmenim, ka var izpildīt deklamācijas.

10. martā divas labākās daiļlasīšanas konkursa uzvarētājas piedalīsies Rīgas Centra rajona skolu daiļlasīšanas konkursā «Zvirbulis». Lai viņām veicas! Lai veicas visiem, kuri ar dzeju draugos!

Var noderēt

Izmaiņas sociālajā politikā

«KS» preses dienests

Šī gada sākumā stājās spēkā dažādas izmaiņas sociālajā politikā.

Sākot ar 1. janvāri:

* Minimālā darba alga tiek palielināta no 70 līdz 80 latiem.

* Garantētā minimālā ienākuma (GMI) līmenis ir 18 lati līdzšinējo 15 latu vietā. Šo pabalstu izmaksā no pašvaldību līdzekļiem, un tām ir tiesības nodrošināt GMI pabalstu saviem vistrūcīgākajiem cilvēkiem un ģimenēm, sniedzot to ne tikai skaidras naudas izmaksas, bet arī pakalpojumu veidā — piešķirot brīvpusdienas, iegādājoties mācību līdzekļus, apmaksājot komunālos pakalpojumus un nodrošinot ar malku, nevis vienkārši piešķirot finansiālos līdzekļus.

* Mainoties minimālajai darba algai no 1. janvāra, mainīties arī ienākumu līmenis cilvēka atzīšanai par trūcīgu.

Trūcīgas personas ienākumu līmenis no šī gada ir 40 lati — iepriekšējos 3 mēnešos nedrīkst pārsniegt 50% no minimālās algas. Visi pārējie kritēriji cilvēka atzīšanai par trūcīgu saglabājas nemainīgi.

* Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas invaliditāti noteiks visām iedzīvotāju vecuma grupām, arī bērniem.

Atkārtotās invaliditātes noteikšanas gadījumā cilvēkam, kam piemīt anatomisko defektu un slimību sarakstā noteiktais defekts vai diagnoze, ne vienmēr būs jāierodas personiski ārstu komisijā, bet invaliditāti noteiks, balstoties uz iesniegtajiem dokumentiem.

Taču atsevišķos gadījumos, kad būs nepieciešama papildu informācija, ārstiem ekspertiem būs tiesības aicināt cilvēku uz komisiju.

* Stājās spēkā grozījumi likumā «Par maternitātes un slimības apdrošināšanu», kas paredz piešķirt un izmaksāt paterni-tātes pabalstu.

Paternitātes pabalstu piešķirs un izmaksās bērna tēvam par bērna piedzimšanas dēļ piešķirtā atvaļinājuma desmit kalendārajām dienām. Pabalstu piešķirs 80% no bērna tēva vidējās apdrošināšanas iemaksu algas.

* Stājās spēkā vairāki grozījumi Darba likumā, kas paredz, ka darba devējam ir pienākums precīzi uzskaitīt katra darbinieka nostrādātās stundas un virsstundas, tajā skaitā naktī, nedēļas atpūtā un svētku dienā nostrādātās stundas. Saskaņā ar grozījumiem ikvienam darbiniekam ir tiesības uz pārtraukumu darbā, ja viņa dienas darba laiks ilgāks par 6 stundām (pusaudžiem — 4,5 stundām).